

TARTALOM

Tanulmány

Eduard Schweizer: Jézus Isten történetének célja. Máté 1,1-17 535

Adventi prédikáció

F. Nagy László: Adventi reménység. Márk 5,17-20 538

Karácsony nagyhetére

Bustya Dezső: Hogyan találkozhatunk Jézussal? Máté 2,1-12 541

Karácsonyi prédikációk

Johann Albrecht Bengel: A nagy titok. 1Timóteus 3,16 550

Csiha Kálmán: A karácsony titka. Lukács 2,1-7 553

Froukje de Hoop: Karácsonyi prédikáció. 2Korinthus 8,1-9 557

László Dezső: Miért született Jézus? János 18,37b 560

Walter Lüthi: Az ismeretlenek egyháza. Máté 2,11 563

Id. Nagy Géza: Betlehemi pásztorok. 1János 8b-9 566

Az esztendő fordulóján

Csiha Emese: Az igazgyöngy. Máté 13,45-46 569

Nagy László: Amíg eljövök... Jelenések 2,25 571

Esketési beszéd

Nagy József: Mutasd meg te az utat. Zsoltárok 86,11 575

Temetési beszédek

Csutak Csaba: Akik elaludtak... 1Thesszalonika 4,13-14 577

Pásztori Jenő: A víz mellé ültetett fa. Jeremiás 17,7-8 579

Karácsonyi ünnepély

Benkő András: A kántálásról 581

Adorjáni Nagy Aranka: Utat 583

Jön az Isten 584

Bodás János: Betlehem 584

Darvai László: Szenteste Correggióval 585

Sinka József: Jézus, az Isten gyermeke 586

Hegyí Füstös István: Karácsonyi jelenet 587

A szerkesztőbizottság elnöke: dr. Csiha Kálmán püspök

Főszerkesztő: Nagy László

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

az Erdélyi Református Egyházkerület Igazgatótanácsa

Készült a Református Egyház Misztótfalusi Sajtóközpontjának nyomdájában

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza

Karácsonyi ünnepély

Benkő András

A kántálásról

Minden túlzás nélkül állítható, hogy egyházzenei, illetőleg népi szokásokban a karácsonyi ünnepkör a leggazdagabb. Ekkor kerül sor nálunk a betlehemes játékokra, az istvánózasra-jánosozásra és főleg a kántálásra. Római katolikus vidékeken bevett szokás még az ún. szentcsalád-járás. A kántálás elnevezés, mint ismeretes, a latin nyelvből származik (cantare, cantatio, cantator, cantatus, cantio, cantor, cantus stb.), és magyarosított változatában állandósult nyelvünkben. Magyar nyelvterületen megtalálható még a kántáció, rekordáció s a velük kapcsolatos mendikáns, ez utóbbi a legátussal együtt megjelenő és ünnepi köszöntőt mondó kisdíák jelölésére.

Karácsony estéjén (egyes helyeken már a délutáni órákban) a gyermekek, legények - ritkább esetben a házasemberek - kisebb csoportokat alkotva keresik fel a rokonokat, ismerősöket, a falu kisebb-nagyobb részét. A Kis-Küküllő mentén sok helyen a presbitérium, illetve az egyházi dalárda jár kántálni. Bekérezkednek. Egyes helyeken egyszerűen megkérdezik: "Szabad-e kántálni?", más helyen, például Szépkényerűszentmártonban, beköszöntő verset mondanak:

Áldom és magasztalom seregeknek Urát,
hogy magadta érnünk ez karácsony napját.
Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
kedves gazdasszonyát és minden családját!
Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk.

Ha kérdésükre igenlő választ kapnak, az ajtó/ablak előtt vagy a pitvarban hangzik el egy vagy több karácsonyi ének, ún. kánta. Az éneklés/kántálás alatt/után a csoportot behívják és megjutalmazzák: gyermekeknek almát, diót, kalácsot, pénzt adnak, a felnőtteket ünnepi vendégként kezelik, s kaláccsal és innivalóval kínálják meg.

Nálunk a kántálás a 16. században alakult ki kollégiumi diákszokásként, virágkorát a 18. században érte el (egyébként Európa-szerte divó szokás volt; Németországban a középkor végén alakult ki, s a 16. században jutott el virágkorába az ún. kurrenda (Kurrende intézménye). A kántálásból befolyó adományok hozzájárultak a diákok létfenntartásának biztosításához, ezért kollégiumainkban igen korán szabályozták a kántálást: Nagybányán 1651-ben, a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban 1657-ben, Kolozsvárt 1669-ben, Székelyudvarhelyen 1682-ben. Éppen az említett okból kifolyólag a diáktörvények elő is írták a kántálást, gondosan megszervezték és szigorúan ellenőrizték lebonyolítását, az ellene vétőket nemcsak megdorgálták, hanem meg is büntették. A Bethlen Kollégiumban például az exploratoroknak (akiket a nyelvújítás korában fürkészőknek neveztek) 32 úgynevezett laktató énekmondásos helyet/családot tartottak nyilván. (A modern kollégiumi életből kiveszett ugyan ez a szokás, de az enyedi családok még a harmincas években is úgy pótolták a karácsonyi "laktatást", hogy húshagyó kedden lepték meg ünnepi vacsorával a konvikтусi diákokat.)

A kántálásra általában gondosan készültek a diákok. Zilahi Sebess József nagyenyedi kórusvezető (harmoniae praeses) 1745-ben papírra vetett vitairatából tudjuk, hogy az ünnepeket megelőző időszakban a még kéziratos, 1744-es kolozsvári Énekeskönyvből vett énekeket tanulták, hogy kellő szinten köszönthessék patrónusaikat, professzoraikat s a város polgári családait.

A kántálás énekanyaga - mint a fennebbi utalásból is kiderül - a mindenkori Énekeskönyvből került ki; elsősorban saját dallammal rendelkező karácsonyi énekekre gondolhatunk: Az Istennek szent anygala (német chorálból

fordított változatában: Mennyből jövök most hozzátok), Krisztus Urunknak áldott születésén (ezt az éneket karácsonyi kántáló felírással Arany János gyűjteményében is megtaláljuk), Szívünk vígsággal ma bétőlt. Éppen a kántálás általánosan elterjedt volta magyarázza meg azt, hogy a hivatalos Énekeskönyv anyaga mellett igen gazdag idevágó anyag gyűlt fel a századok folyamán. Bár - ismert okok folytán - az utóbbi négy évtizedben e szokás sokat veszített népszerűségéből, a századunk közepéig összegyűjtött és hozzáférhetővé vált karácsonyi énekek a legváltozatosabb formában tartalmazzák Jézus születésének bibliai történetét - rövidebb vagy hosszabb terjedelemben, lazább vagy kötöttebb, szigorúbb keretben, rendszerint strófikus felépítésben, helyenként hangszeres betétekkel színezve vagy - mint a betlehemes játékok példázzák - dramatiszálva (ez utóbbiban, nyilván a középkori misztériumjátékok közvetett hatásaképpen, négy és kilenc között váltakozó számú dallammal).

E helyen le kell mondanom arról, hogy előszámláljam azokat, kiknek fáradságos munkája nyomán ma rendelkezésünkre áll a kántálás színes, változatos anyaga. Nem vehetem számba helyszűke miatt a kéziratos és nyomtatásban megjelent forrásokat sem. Azok számára, kik e szép szokást felfrissíteni és a helyi hagyományokat gazdagítani szeretnék, megemlítek néhány hozzáférhető forrást. Mindenekelőtt a Magyar Népzene Tárának II. kötetét, a Jeles napokat (Bp. 1953, 383-775. sz.). Az érdeklődő találhat még felénk ismeretes anyagot Makkai Endre és Nagy Ödön Adatok téli hagyományaink ismeretéhez (Kvár 1939) című kis kötetében, valamint Faragó József dolgozatában: Betlehemesek és kántálók Pusztakamaráson (Kvár 1947) - ez utóbbiban többek között egy Sütő Andrásné Székely Berta által énekelt kántát is. Legutóbb az Üzenet múlt évi karácsonyi számának mellékletében jelent meg húsznál több ének - dallammal. Az erdélyi, ill. hazai kánták - a teljesség igénye nélkül - Almásból, Bonchidáról, Csíkmenaságról, Homoródreteméről, Kássonújfaluból, Lövétéről, Martonosról, Nagyszalontáról, Szépkényerúszentmártonról, Uzonból és más helyről valók. A szebbnél szebb karácsonyi énekekből hadd mutassak be egyet - kedv- és hangulatkeltné. Egyik leggyakrabban énekelt és éppen emiatt sok változattal rendelkező kánta közül való a Csordapásztorok (szövegének első ismert alakja a Cantus Catholiciból való 1651-ből, dallama gregorián kapcsolatra utal és tájegységenként más-más jellegű: dór, fríg, dúr). Pusztakamarási és szépkényerúszentmártoni változatát állítom egymás mellé (Jeles napok: 420, ill. 426. sz.):

1. Csordapásztorok midőn Betlehembe csordát/nyáját őrizének éjjel a mezőbe. 2. Isten angyali jövének melléjek, és nagy félelemmel telék meg szívük. 3. Nagy örömet mondok, töllem ne féjjetek, mert im, megszületett a ti üdvösségtek.	1. Csordapásztorok midőn Betlehembe csordát őriznek éjjel a mezőbe. 2. Isten angyali jövének melléje, nagy félelemmel telik meg a szívek. 3. Örömet mondok néktek, ne féljetek, mert ma született néktek idvességtek. 4. Menjete el hát gyorsan a városba, Ott találjátok Jézust a jászolba! 5. Elindulának, és el is jutának, Szűz Máriának jó napot mondának. 6. Kérdik: hol Jézus? Mondják: a jászolybó, ki kétakarvo most van a pólyábo. 7. Nem fekszik áybo, sem friss palotábo, hanem jászolybo, romlott istállóbo.

Ide kívánczozna a Mennyből az angyalnak Debrecen vidéki és lövétei, a Pásztorok, pásztorok kezdetűnek Vas megyei, siteri (Bihar m.), akárcsak a Paradicsom közepibe/szegeletje/nagy kertje változata Almásból, Pusztakamarásról, Szépkényerúszentmártonról vagy Szentgericéről - mindmegannyi ízes, népi szöveggel, egyszerűbb vagy gazdagon ornamentált dallammal. Ezúttal elégedjünk meg a fenti példával.

Zárómozzanatként visszatérek a kollégiumi hagyományainkhoz. Diákjaink ugyanis nemcsak egy szólamban énekelték a karácsonyi énekeket, hanem négy-szólamú feldolgozásban is. Példa erre Orbán Zsigmondnak, a székelyudvarhelyi

kollégium egykori diák karmesterének fennmaradt gyűjteménye 1766-ból. A harmonias praeses az 1744-es Énekeskönyv anyagából kölcsönözte az énekeket (forrásul szolgálhatott mind a három kiadás, az 1751 és 1761-ből való is). Az ének fő dallamát, a tulajdonképpeni melódiát a tenorban helyezte el akkori szokás szerint, s ezt kísérte további három szólammal. Nem kevesebb, mint tíz karácsonyi ének feldolgozásával ajándékozta meg nemcsak diáktársait, de minket, késői utódait is. Ismert, ma is énekelt dallamok mellett feledésbe merült énekek is felbukkannak gyűjteménye elején: Az Istennek szent angyala, Dicséretes a gyermek, Jer, dicsérjük e mai napon, Jer, mindnyájan örüljünk, Jézus születél idvességünkre, Krisztus Urunknak áldott születésén, Küldé az Úristen hűséges szolgáját, Nékünk születék mennyei király, Parancsolá az Augusztus császár és Teljes szívvel örvendjünk.

Reméljük, előbb-utóbb kórusvezetőink ezekből is megszólaltathatnak - talán éppen kántálás keretében.

Rövid előadásunkban végül azt is meg kell említenünk, hogy a felnőttek kántálása mindig a gyülekezet javára történik. Az otthonukban felkeresett és "megénekelt" hívek jelentős összegű önkéntes adománya jó alapot szolgáltat az egyházközség legégetőbb kérdésének a kedvező megoldására.

A népi tradíció így lesz ma is Isten áldásává a gyülekezetben. Ragaszkodjunk drága református egyházunk ez ősi hagyományához, tudván, hogy a jókedvű adakozót megáldja az Úr, a minden jó adományok és tökéletes aján-dékok Istene.

Adorjáni Nagy Aranka

Utat

Malakiás könyve 4,6

Nem Ő hibás, hogy messze Keleten bomba robban,
hogy Betlehem földjén modern fegyverek lángja gyúl,
hogy nemzet és nemzet között vak távolság ásít,
s még testvérszívben is irigység, gyűlölet az úr.

Megváltó kell, de nem megyünk elébe sohasem,
az ember tétlenül vár, s csak gyűlölni akar.
Ő mindent megtett, rajtunk a sor, mert járhatatlan
az út a világhoz és minden ösvényt bűn takar.

Csak egymáshoz békült szívek dobogó útján jön,
hol nyers fiak szíve az atyákéhoz szelidül.
Másképpen soha. Így még karácsony estéjén is
nélküle maradsz, önmagadba hullva, egyedül.

Utat Jézusnak!